

ДО ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ЦІННІСНОГО САМОСТАВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ольга Сидельникова

Київ

У статті висвітлено основні підходи вітчизняних і зарубіжних дослідників щодо виховання у дітей старшого дошкільного віку ціннісного самоставлення як базової особистісної якості сучасної людини. На основі аналізу наукових джерел уточнено зміст поняття «ціннісне само ставлення» як базової якості особистості старшого дошкільника, «емоційно-ціннісного ставлення до власного Я».

Ключові слова: ціннісне самоставлення дітей старшого дошкільного віку, адекватна самооцінка.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства суттєво підвищилися вимоги до здатності зростаючої особистості поводитися компетентно, у складних умовах життя виявляти мобільність, гнучкість, упевненість у собі, ціннісне ставитися до власного «Я». Зміна суспільних пріоритетів, модернізація національної системи освіти на засадах особистісне орієнтованого підходу підвищує необхідність посилення уваги до створення в сім'ї та ДНЗ сприятливих умов для розвитку самостійної, творчої, життєздатної людини з розвиненою самоповагою і почуттям самовартісності.

Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базовий компонент дошкільної освіти в Україні спрямовують фахівців дошкільної галузі на посилення уваги до формування в ранньому онтогенезі оптимістичного світосприйняття, самосвідомості, рефлексивних рис, довіри до своїх можливостей, ціннісного самоставлення, як однієї з базових якостей особистості.

Метою даної статті є висвітлення особливостей виховання ціннісного само ставлення у дітей старшого дошкільного віку, аналіз існуючих підходів щодо цього здійснення.

У філософській, педагогічній, соціально-психологічній літературі поняття

«ціннісне самоствавлення» застосовується у найрізноманітніших смислах: як одна з базових характеристик особистості (О. Запорожець, Є. Беклемішев, В. Губін, О. Нікітіна, П. Рудик, Т. Смолева); як принцип існування самосвідомості та необхідна умова формування зрілої особистості (Б. Зейгарник, О. Петровський, К. Роджерс); як прояв довіри до себе та показник гармонійного зв'язку зі світом (Н. Єрмакова, А. Козирева, Л. Комарова, Т. Скрипкіна); як детермінанта творчого процесу (В. Моляко); як прояв здатності до творчої самореалізації життєдіяльності (К. Абульханова-Славська, Б. Братусь, В. Зінченко, В. Ключко); як найважливіший механізм самопізнання та саморегуляції (А. Захарова, І. Кон, А. Ліпкіна, В. Столін, О. Сухоленова); як необхідна складова соціальної компетентності (О. Кононко, М. Мішечкіна, О. Прима); як механізм становлення активного буття, формування суб'єктної позиції (Р. Ануфрієва, І. Бех, О. Злобіна, С. Рубінштейн); як прояв ціннісного самоствавлення (О. Кононко, Т. Титаренко, С. Тищенко); як результат упровадження в педагогічну практику гуманістичної педагогіки (Ш. Амонашвілі, Л. Занков, С. Лисенкова).

Ефективність виховання ціннісного самоствавлення значною мірою залежить від визнання дорослими значущості його формування в дітей старшого дошкільного віку. Це обумовлене насамперед появою у старшому дошкільному віці таких новоутворень, як особиста свідомість, внутрішні етичні інстанції та довільна поведінка (Л. Обухова).

Проблемі ціннісного самоствавлення та умовам її виховання на різних етапах онтогенезу присвячено ряд педагогічних (Ш. Амонашвілі, А. Белкін, Н. Віноградова та інші) та психологічних (І. Дубровіна, В. Мерлін, О. Петровський та інші) праць. При цьому дослідниками феномену «ціннісне само ставлення» розглядалася наступність у розвитку дитини, насамперед, у контексті її соціальної компетентності, допитливості, здібностей (Л. Джемендзюк, Т. Ковальчук, Г. Назаренко, Д. Струннікова, О. Чепка).

У різні часи педагоги та психологи надавали означеній якості особистості певну увагу, теоретично обґрунтовували та експериментально досліджували її сутнісні характеристики. Проте слід констатувати певну строкатість у підходах

різних фахівців до визначення змісту та структури феномену «ціннісне самоствалення». Так, окремі автори розглядають його як прийняття особистістю самої себе, власних рішень, визначення своїх дій (Б. Висоцький, В. Ромек); інші кваліфікують вказану особистісну якість як стан внутрішньої сили, стійкості, захищеності особистості, основу її життєвого успіху, можливість діяти ефективно (І. Вагін, С. Мамонтов).

На сучасному етапі, дослідники акцентують увагу на різних аспектах виховання ціннісного самоствалення, а саме: механізми формування цього процесу (І. Вайнер, В. Висоцький, Д. Ковач); специфіка її виникнення і розвитку в різних видах діяльності – суспільній (Т. Маталіна) і навчальній (В. Бутовська, О. Серебрякова); ціннісне ставлення як соціально-психологічна характеристика особистості (Т. Корчагіна, О. Папір, В. Ромек, Є. Смаглій).

У переважній більшості досліджень проблема виховання ціннісного самоствалення розглядається опосередковано, в контексті інших аспектів особистісного розвитку, у взаємозв'язку із дотичними за змістом питаннями: формуванням адекватної самооцінки (І. Колчанова, Г. Морєва, О. Мороз, Т. Токарська, С. Якобсон та інші); рівнем домагань (Л. Бороздіна, Л. Гаврищак, Є. Залученова, А. Капустін, К. Левін, Л. Фестінгер); становленням самоповаги та любові до себе як складових упевненості в собі (Л. Вереїна, Н. Дятленко, Р. Шакуров).

Разом з тим ціннісне самоствалення, особливості його формування в старшому дошкільному віці вивчені недостатньо. У психолого-педагогічній літературі відсутня єдина думка щодо природи та механізмів формування в особистості ціннісного самоствалення. Дискусійним залишається питання щодо міри бажаної, соціально прийнятної та корисної для особистісного зростання дитини міри ціннісного самоствалення. Слід констатувати, що більшість аспектів проблеми становлення у дітей вказаної якості не були предметом уваги дослідників. Зокрема, чітко не диференційована вікова специфіка, не виділено чинники виховання ціннісного самоствалення в ранньому онтогенезі; вимагають конкретизації педагогічні умови забезпечення наступності у вихованні цієї якості

особистості в дошкільному віці; потребують уточнення характеристики ціннісного самоствавлення представників різної статі.

Багатьма дослідниками, зокрема Н. Єрмаковою, А. Козиревою, Л. Комаровою, Н. Молостовою, О. Примою, О. Сидоренковим, Т. Скрипкіною, Л. Сохань та іншими, ціннісного самоствавлення вважається проявом довіри до себе та показником гармонійного зв'язку зі світом.

Вивчаючи природу, генезу феномену довіри до себе, Т. Скрипкіна вважає його базовим для розвитку впевненості в собі. Явище довіри кваліфікується дослідником як повноцінне оволодіння зростаючою особистістю своєю сутністю, здатність діяти автономно, як суверенний суб'єкт власної активності, самостійно визначати цілі, будувати стратегію їх досягнення, вчиняти у відповідності з ними, зберігати адекватну критичну позицію стосовно себе. Довіра до себе, на думку автора, розвивається в поєднанні з довірою до світу. Зазначено, що феномен довіри до себе вирізняється високою динамічністю, співвідношення довіри до себе та до світу постійно змінюється.

Дослідники А. Козирева, Н. Молостова, О. Прима, О. Сидоренков погоджуються з цією думкою та акцентують увагу на важливості формування у зростаючої особистості необхідної й достатньої міри довіри до себе протягом усього життя. Вони наголошують на тому, що дитина має достатній потенціал, щоб вистояти у різноманітних несподіваних ситуаціях і конструктивно взаємодіяти з довкіллям. Автори вважають, що довіра до себе не може бути абсолютною, як і не може бути абсолютною недовіра до себе. Ними підкреслено, що рівнозначність довіри до себе та світу забезпечує стійкість особистості та її діяльності. Домінування довіри до себе над довірою до світу призводить до особистісного самовтрачання, оскільки найголовнішою цінністю є сама особистість. Недовіра до себе продукує втрату особистістю своєї індивідуальності, оскільки, не довіряючи собі, вона стає залежною від інших, несамостійною.

Згідно позиції Л. Сохань, почуття довіри особистості до себе, до людей та до світу виявляється у її творчому підході до виконання завдань, сміливості у

висловлюванні власної думки в присутності тих, хто її не підтримує. Як зазначає автор, особистість, що довіряє собі та довікллю, може приймати рішення, втілювати їх у життя, бути переконаною у власній правоті, вміти визнавати помилки.

Здатність особистості вирішувати життєві проблеми, використовуючи конструктивні способи поведінки у різноманітних видах діяльності відповідно до власних цінностей та вподобань, кваліфікується авторкою як життєва компетентність. На думку Л. Сохань, вона «проявляється в умінні здійснювати власний вибір, виходячи з адекватної самооцінки в конкретній ситуації». Тому впевненість у собі розглядається дослідницею як компонент життєвої компетентності [2, с. 9].

Як одну з базових характеристик особистості ціннісне самоствавлення розглядають Є. Беклемішев, В. Губін, О. Запорожець, О. Нікітіна, П. Рудик, Т. Смолева та інші. Досліджуючи феномен упевненості, автори вважають, що існують різні підходи до його вивчення: емоційно-вольова властивість; результат знань, досвіду прогнозування подій; функціональна психофізіологічна готовність, внутрішній зворотний зв'язок, що визначає здатність людини до взаємодії з зовнішнім середовищем; інтелектуальний стан та якість особистості.

Видається важливим визначення ціннісного самоствавлення, наведене в дослідженні В. Давидова. Зазначений феномен розглядається вченим як сутнісний показник морально-вольового розвитку особистості, що регулює її поведінку, кваліфікується як переживання нею своїх можливостей, адекватних життєвим завданням – об'єктивним та особистісно значущим [1].

Серед дефініцій слід виділити визначення ціннісного самоствавлення Б. Висоцьким. Він класифікує його як прийняття особистістю своїх дій, рішень. По суті йдеться про її прийняття самої себе.

Важливою для розуміння сутності зазначеного феномену є думка С. Тищенко. Нею було встановлено, що емоційно-ціннісне ставлення до себе виступає в процесі взаємодії з оточуючим середовищем умовою становлення образу-Я і в той же час обумовлюється його рівнем розвитку. Через усі

дослідження автора проходить думка про існування тісного взаємообумовленого зв'язку між особливостями ставлення до себе, оточуючого середовища та когнітивними процесами образу-Я. Згідно її позиції, ставлення до себе визначає характер ставлення до інших людей, впливає на процеси самоусвідомлення, опосередковує ціннісні орієнтації особистості [5].

Для нашого дослідження надзвичайно актуальними є теоретичні узагальнення В. Століна – на найбільш конкретному рівні самоствавлення виступає специфічною активністю суб'єкта на адресу свого «Я»; на більш загальному – емоційні компоненти, зокрема самоповага та інтерес до себе; на найзагальнішому – недиференційоване загальне почуття «за» чи «проти» себе. На думку автора, самоствавлення дитини має три різні смисли. Перший смисл йому надають батьки. Уважне, любляче, шанобливе ставлення дорослих до дитини продукує її високу самоповагу, самосприйняття. Авторитарна або байдужа позиція дорослого призводить до неприйняття дитиною самої себе, переживання своєї малоцінності та непотрібності. У другому смислі самоствавлення виступає індикатором, що сигналізує про ступінь задоволення чи незадоволення потреби дитини у спілкуванні з рідними, близькими. Третій смисл самоствавлення пов'язаний з потребою дитини бути прийнятою дорослим.

Як зазначає В. Столін, емоційно-ціннісне ставлення до себе виявляється на позитивному полюсі в гордості, почутті власної гідності, повазі до себе, а на негативному – як усвідомлення власної малоцінності, нікчемності, зневаги до себе. Генеза цього ставлення визначається розвитком емоційної сфери дитини, її емоційним досвідом у цілому [4].

Як підкреслюють Л. Занков, М. Корепанова, А. Сілвестру, В. Слуцький, І. Чеснокова, у процесі складання цілісного і послідовного образу-Я значну роль у ранньому онтогенезі відіграють дорослі, які організують предметно-практичну діяльність і допомагають дитині визначитися стосовно себе. Одним з важливих для нашого дослідження положень є думка провідного педагога Л. Занкова про залежність розвитку уявлень про себе у дітей дошкільного від характеру оцінок інших людей (рідних та авторитетних). Саме це є зворотною соціальною

інформацією про активність особистості, оптимізує внутрішню модель, дозволяє адекватно оцінити себе і власну поведінку на основі сформованого судження.

Близьким до попереднього є узагальнення І. Чеснокової, згідно з яким усвідомлення дитиною знань про себе здійснюється завдяки засвоєнню нею оцінних ставлень авторитетних дорослих. На думку автора, ставлення зростаючої особистості до себе спочатку нестійке, проте внаслідок багаторазових аналогічних усвідомлень у неї складається уявлення про себе як особистість [6, с. 106].

На залежність образу-Я зростаючої особистості від того, як оточуючі її сприймають, вказує В. Слуцький. Саме під впливом оцінки дорослого, на його думку, формується не тільки уявлення дитини про себе, а й тип мотивації її поведінки та діяльності, орієнтації на мотивацію досягнення успіху або, навпаки, уникнення неуспіху. Як зазначає автор, батьки та інші дорослі формують у дитини певні особистісні цінності, ідеали, еталони, до яких треба прагнути; накреслюють плани, цілі, визначають стандарти тих чи інших дій. Реалістичні, відповідні можливостям дитини, цілі формують позитивний образ-Я, позитивну самооцінку, впевненість у собі. У разі нереалістичних планів, завиСОКИХ вимог та стандартів дитина втрачає віру в себе; у неї формується занижена самооцінка, негативні уявлення про себе, невпевненість.

З позицій ставлення людини до власного «Я» та інших розглядає ціннісне самоставлення Е. Берн. Автором виділені такі аспекти ставлення: «Я хороший, ти хороший» (характерне для позиції впевненої людини); «Я поганий, ти хороший» (позиція, властива невпевненим людям); «Я хороший, ти поганий» (відповідає поведінці самовпевнених людей); «Я поганий, ти поганий» (позиція безнадійності, проявляється у клінічних випадках невпевненості).

Погляд на ціннісне ставлення до власного «Я» як форму базальної довіри, що виявляється у ставленні дитини до світу вже на ранній стадії її психосоціального розвитку, властивий Е. Еріксону. Автор зазначає, що базове почуття довіри, сформоване в дитинстві, може бути настільки сильним, що жодні життєві обставини не можуть змусити людину втратити віру в себе, у прихильність оточення.

Значущими для розуміння феномену ціннісного самоствалення є погляди О. Кононко, яка вважає рефлексію суто людською здатністю, що дозволяє дитині робити свої думки, переживання, дії та вчинки предметом спеціального аналізу, оцінки і практичного перетворення. У контексті проблеми впевненості в собі особливого значення набуває рефлексивність, оскільки процес вироблення особистістю ціннісного ставлення до себе неодмінно передбачає «звернення» до себе [3].

Сказане переконує в необхідності при вивченні ціннісного самоствалення звертати особливу увагу на рефлексію як механізм, що забезпечує ефективність процесів самопізнання та вироблення ціннісного ставлення до себе в ранньому онтогенезі.

Оскільки не лише вік, а й статева належність певним чином впливає як на характер особистісного зростання, так і на розвиток упевненості в собі, доцільно зупинитися на аналізі літератури, присвяченої вказаному аспекту проблеми.

Вивчення психолого-педагогічних джерел дозволяє говорити про існування гендерних розбіжностей у проявах ціннісного самоствалення. На думку І. Мельничук, приналежність дитини до певної статі визначає становлення її особистості, інтереси, формування особливої системи уявлень про себе як про людину певної статі, що включає специфічні для чоловіків та жінок потреби, мотиви, ціннісні орієнтації, форми поведінки. Вибудовуючи образ самої себе, дитина користується засвоєними нею еталонами, статево-рольовими стереотипами – всім тим, що трансформується у її внутрішній світ. Тому в рамках нашого дослідження актуальним є визначення статевої особливості досліджуваних, які тією чи іншою мірою впливають на прояви впевненості в собі.

Саме період раннього дитинства визнається В. Асєєвим, Л. Божович, В. Мухіною вирішальним у набутті дитиною статевої ідентичності образів-Я-дівчинка/хлопчик. У дитини цього віку формується первинна статеві ідентифікація: вона усвідомлює та приймає свою статево належність, виявляє інтерес до поведінки, яка відповідає чоловічій та жіночій статі, знає, що залежно від статі до людини висуваються різні вимоги.

За даними О. Кононко, Т. Титаренко та інших, відмінності, пов'язані зі статтю, виявляються вже з перших років життя дитини. Хлопчики рухливіші за дівчаток, орієнтовані на відкриття нового, частіше поводяться ризиковано, виявляють допитливість, настирливість, активні у розподілі ролей. Поведінка дівчаток передбачає збереження набутого. Хлопчики орієнтуються на ідею, проте менш вимогливі до якості. Вони вибірково та яскраво реагують на емоційне подразнення, досить швидко знімають емоційну напругу, переключаючись на продуктивну діяльність. У дівчаток висока виконавська дисципліна, хоча вони нерішучі у контактуванні з незнайомим світом, чутливі до характеру стосунків у грі, активно реагують на все. Однак у молодшому шкільному віці можна говорити про дещо вищу соціальну зрілість дівчаток порівняно з хлопчиками. Подальший розвиток образу-Я дівчинки і хлопчика відбувається у напрямі самоствердження дитини в освоєнні відповідних ролей та накопиченні соціального досвіду [3].

У дослідженні О. Кононко з'ясовано, що у представників обох статевих груп домінує орієнтація на зовнішні ознаки, що засвідчує обмеженість їхніх уявлень, перевагу зовнішньої детермінації над внутрішньою. Одержані вченим дані засвідчують зрілі можливості дітей старшого дошкільного віку диференціювати ознаки статі, усвідомлювати відмінності як між дитиною і дорослим узагалі, так і між хлопчиком-чоловіком, дівчинкою-жінкою зокрема. Дошкільники обох статевих груп зважають не лише на переваги, а й на вразливі місця, слабкі сторони протилежної статі. Ними визначено групу рис, специфічних для представників чоловічої (силу, вагу, розумові здібності, свободу вибору) та жіночої статі (атрибути зовнішності, особливості тілобудови тощо).

На думку автора, елементарність, схематичність, поверховість уявлень дітей старшого дошкільного віку щодо орієнтування в основних статевих ознаках пояснюється як віковими особливостями, так і індивідуальною історією розвитку. О. Кононко зазначає, що дівчатка зазначеного віку виявляють майже вдвічі більшу за хлопчиків здатність диференціювати статеві особливості людини. Це дає можливість говорити про дещо вищу соціальну зрілість представниць слабкої

статі порівняно з сильною. Здатність дитини старшого дошкільного віку ґрунтуватися у своїх міркуваннях на реалії, оперувати чеснотами й вадами представників своєї та протилежної статі засвідчує притаманне вказаному віку становлення особистості, зростання статевої самосвідомості та ціннісних орієнтацій статево-рольової позиції як однієї з умов гармонійного особистісного зростання в дошкільному дитинстві та в подальші роки.

Як зазначає О. Кононко, у спільній діяльності уточнюється й виробляється поведінка зростаючої особистості, зорієнтована на статево-рольові стандарти, встановлюються особливості статево-рольової поведінки. Автор акцентує увагу на залежності статевої самосвідомості дитини від суспільних установок батьків та вихователів дошкільного закладу, важливості для її особистісного зростання на ранніх етапах онтогенезу додержання дорослими прав дитини, її прагнення до розширення меж своєї свободи.

Разом з тим, дослідження О. Кононко засвідчило, що соціальне оточення здебільшого відстає від властивих віку прагнень і тенденцій, штучно гальмує соціальний розвиток дошкільника, орієнтуючи його перш за все на соціокультурні стандарти, ігноруючи первинні – біологічні. Це, на думку автора, дезорієнтує зростаючу особистість, позначається на її свідомості, поведінці в соціумі.

Теоретичний аналіз наукових праць засвідчив усю складність означеної проблеми. Узагальнюючи існуючі уявлення фахівців про зміст поняття “ціннісне самоствавлення”, виділено основні підходи до розуміння та дослідження цього феномену вітчизняними та зарубіжними вченими: емоційно-вольова властивість; результат знань, досвіду прогнозування подій; функціональна психофізіологічна готовність, внутрішній зворотний зв'язок, що визначає здатність людини до взаємодії з зовнішнім середовищем; інтелектуальний стан та якість особистості.

Аналіз поглядів вітчизняних і зарубіжних дослідників на процес розвитку і формування ціннісного самоствавлення дозволяє говорити про існування в цих підходах як спільного, так і відмінного. Зокрема, у вітчизняних фахівців концептуальні положення більшості досліджень полягають у тому, що ціннісне самоствавлення кваліфікується як результат цілісного психолого-педагогічного

процесу, спрямованого на активізацію її особистісного потенціалу, саморозвитку та самореалізації. Зарубіжні вчені акцентують увагу на тому, що впевненість у собі є комплексною характеристикою, яка включає в себе емоційні, когнітивні та поведінкові компоненти. Зазначена якість розглядається ними з позицій ставлення людини до власного “Я”, сформовані установки якої дуже важко змінити без зміни ставлення людини до себе. Інші дослідники кваліфікують її як форму базальної довіри, що виявляється у ставленні дитини до світу. Треті вчені підходять до визначення впевненості як вродженої якості, рушійними силами якої є інстинкти.

Дослідження ціннісного самоствавлення вимагає нового, доповненого останніми досягненнями в галузі загальної, дошкільної та соціальної педагогіки обґрунтування. Складність вивчення явища полягає в тому, що зазначене поняття на сьогодні не має однозначного визначення. І хоча зроблено спроби дослідити даний феномен як складне інтегральне явище, проте не розкрито психологічних та педагогічних детермінантів його формування. Зазначений феномен є складним утворенням, пов'язаним зі специфічним ставленням дитини до свого внутрішнього світу, суб'єктності як цінності. Цю якість важко виміряти, оскільки вона виявляється у вчинках людини, перш за все тих, які відповідають ціннісним уявленням про себе.

Згідно аналізу психолого-педагогічної літератури, виявлено відмінності у проявах ціннісного самоствавлення, пов'язані зі статтю: хлопчики рухливіші за дівчаток, поведуться ризикованіше, виявляють вищу допитливість, настирливість, орієнтовані на відкриття нового. Дівчатка характеризуються високою виконавською дисципліною, їхні почуття емоційно забарвлені, вони боязкі у встановленні контактів з незнайомим світом. Однак у молодшому шкільному віці проявляється дещо вища соціальна зрілість представниць слабкої статі порівняно з сильною. З'ясовано, що у представників обох статевих груп домінує орієнтація на зовнішні ознаки, що засвідчує обмеженість їхніх уявлень, переважання зовнішньої детермінації над внутрішньою.

Література

1. Давыдов В. В. Генезис и развитие личности в детском возрасте / Василий Васильевич Давыдов // Вопросы психологии. – 1992. – № 1. – С. 22 – 37.
2. Життєва компетентність особистості : наук.-метод. посіб. / Л. В.Сохань та ін.; Науково-методичний центр середньої освіти. – К. : Богдана, 2003. – 520 с.
3. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника : (системний підхід) / Олена Леонтіївна Кононко. – К. : Стилос, 2000. – 336 с.
4. Столин В. В. Исследование эмоционально-ценностного отношения к себе с помощью методики управляемой проекции / Владимир Викторович Столин // Психологический журнал. – 1981. – Т. 3. – С. 104 – 117.
5. Тищенко С. П. Емоційно-ціннісне ставлення до себе як структурний компонент образу Я / С. П. Тищенко // Психологія : респ. наук.-метод. зб. – К. : Рад. школа, 1983. – Вип. 22. – С. 3 – 19.
6. Чеснокова И. И. Сензитивные периоды в развитии самосознания / Ирина Ивановна Чеснокова // Тезисы докладов к VII съезду Общества психологов СССР “Активизация личности в системе общественных отношений”. – М., 1989. – С. 106 – 107.

В статье отражены основные подходы отечественных и зарубежных исследователей по воспитанию у детей старшего дошкольного возраста ценностного самоотношения как базовой личностного качества современного человека. На основе анализа научных источников уточнено содержание понятия «ценностное же отношение» как базовой качества личности старшего дошкольника, «эмоционально-ценностного отношения к собственному Я».

Ключевые слова: *ценностное самоотношение детей старшего дошкольного возраста, адекватная самооценка.*

The article deals with the actual problem of training of self-confidence in 5 - 6 years old children as the basic characteristic of a modern person. The content of the

notion “self-confidence“ was verified, The effectiveness of suggested system of self-confidence training of children of these age groups were statistically confirmed.

Key words: self-confidence in senior preschool children, adequate self-esteem.